

Облік і оподаткування

УДК 005.52:657.421.3

Воляк Леся Романівна

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри статистики та економічного аналізу

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Voliak Lesia

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,

Department of Statistic and Economic Analysis

National University of Life and Environmental Science of Ukraine

ORCID: 0000-0001-7792-8729

Остапчук Сергій Миколайович

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник відділу обліку та оподаткування

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Ostapchuk Serhii

Candidate of Economic Sciences,

Senior Researcher of the Accounting and Taxation Department

National Scientific Centre «Institute of Agrarian Economics»

ORCID: 0000-0002-2342-6376

**НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ В ЦИФРОВІЙ ЕКОНОМІЦІ:
ВИКЛИКИ ДЛЯ ОБЛІКУ ТА АНАЛІЗУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ
INTANGIBLE ASSETS IN THE DIGITAL ECONOMY: CHALLENGES
FOR ACCOUNTING AND ANALYSIS IN THE AGRICULTURAL
SECTOR**

Анотація. Вступ. В умовах цифровізації економіки нематеріальні активи стають основою підвищення конкурентоспроможності,

ефективності використання ресурсів та інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Однак, питання визнання, обліку та аналізу таких активів в аграрній сфері залишаються недостатньо врегульованими, що обумовлює необхідність їх окремого вивчення.

Мета статті – розкриття особливостей формування, оцінки, обліку та аналізу нематеріальних активів в умовах цифрової трансформації українських агропідприємств, з акцентом на внутрішньо згенеровані нематеріальні ресурси, а також виявлення нормативних, методологічних і практичних викликів, що перешкоджають розкриттю інформації про такі об'єкти у фінансовій звітності.

Матеріали і методи. Інформаційною базою дослідження стали статистичні дані Державної служби статистики України, положення міжнародних та національних облікових стандартів, аналітичні звіти міжнародних організацій і наукові публікації. Використано методи теоретичного узагальнення та групування, формалізації, аналізу та синтезу, графічного відображення, а також абстрактно-логічний метод.

Результати. Результати дослідження свідчать про зростання частки інвестицій у нематеріальні активи аграрного сектору, зокрема в програмне забезпечення, бази даних, інформаційні системи та цифрові технології управління. Однак, труднощі щодо визнання та розкриття інформації про такі об'єкти у фінансовій звітності пов'язані із часто неможливістю ідентифікації та вимірювання їх вартості згідно чинних норм та правова невизначеність – юридичний статус власності на дані. Обґрунтовано необхідність удосконалення методики обліку та аналізу нематеріальних активів з урахуванням специфіки аграрного виробництва і можливостей цифрових інструментів як-от Big Data та AI.

Перспективи. Проблематика виявлення та виміру впливу нематеріальних активів на фінансові показники аграрних підприємств в

умовах цифрової економіки визначає напрямки для подальших наукових досліджень.

Ключові слова: нематеріальні активи, цифрові активи, визначення первісної вартості, бухгалтерський облік, аналіз, аграрний сектор, цифровізація економіки, інвестиції, оцінка, розкриття інформації у фінансовій звітності.

Summary. *Introduction. In the context of the economy's digitalization, intangible assets become the basis for increasing competitiveness, resource efficiency, and innovative development of enterprises in the agricultural sector. However, the issues of recognition, accounting, and analysis of such assets in the agricultural sector remain insufficiently regulated, necessitating their separate study.*

The article aims to reveal the features of the formation, assessment, accounting, and analysis of intangible assets in the context of the digital transformation of Ukrainian agricultural enterprises, with an emphasis on internally generated intangible resources, as well as to identify regulatory, methodological, and practical challenges that impede the disclosure of information about such objects in financial reporting.

Materials and methods. The information base of the study covers statistical data of the State Statistics Service of Ukraine, provisions of international and national accounting standards, analytical reports of international organizations, and scientific publications. The researchers used theoretical generalization and grouping, formalization, analysis and synthesis, graphic representation, and abstract-logical methods.

Results. The study results indicate an increase in the share of investments in intangible assets of the agricultural sector, particularly in software, databases, information systems, and digital management technologies. However, difficulties recognizing and disclosing information about such objects

in financial reporting are associated with the frequent inability to identify and measure their value per current regulations and legal uncertainty – the legal status of data ownership. The need to improve the methodology for accounting and analyzing intangible assets was substantiated, considering the specifics of agricultural production and the capabilities of digital tools such as Big Data and AI.

Discussion. The issue of identifying and measuring the impact of intangible assets on the financial performance of agricultural enterprises in the digital economy determines the directions for further scientific research.

Key words: *intangible assets, digital assets, determination of original cost, accounting, analysis, agricultural sector, digitalization of the economy, investments valuation, disclosure of information in financial reporting.*

Постановка проблеми. Нематеріальні активи, такі як торговельні марки, промислові зразки, комерційна таємниця та програмне забезпечення, є ключовими драйверами економічного зростання. Цінність об'єктів інтелектуальної власності не пов'язана із їхньою фізичною формою, а визначається здатністю генерувати майбутні економічні вигоди. Перехід від цінової конкуренції до нецінової, що базується на технічному рівні та якості продукції, докорінно змінює стратегії бізнесу. Таким чином, сьогодні нематеріальні активи виконують роль головного фактора економічної безпеки підприємств та є основою їхнього стійкого зростання. В контексті зміни структури капіталу сучасних підприємств традиційні методи бухгалтерського обліку та аналізу, зосереджені на основних засобах та фізичних запасах, стають все менш релевантними для оцінки реальної вартості бізнесу. Дилема між «цінністю», що створюється, та «вартістю», що відображається у фінансовій звітності, в наш час формує ключову проблематику бухгалтерського обліку нематеріальних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове осмислення феномену нематеріальних активів розпочалося зі змін у структурі капіталу західних компаній наприкінці ХХ ст., коли частка «інтелектуальної власності», брендів, технічних знань стала перевищувати вартість «традиційних» матеріальних ресурсів. Наразі інтерпретація сутності нематеріальних активів опирається на норми Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (МСБО) 38 «Нематеріальні активи» [8] та його національних аналогів (наприклад в Україні – НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» [9]).

На практиці нематеріальні активи вітчизняних агропідприємств в обліку здебільшого представлені ліцензіями, правами оренди земельних ділянок та комп'ютерними програмами, а інші – як-от клієнтські взаємини, організаційні ноу-хау та репутаційні активи – залишаються невідображеними на балансі через труднощі їх ідентифікації й оцінки.

Українські дослідники неодноразово звертали увагу на труднощі визнання і відображення нематеріальних активів на балансі підприємств. Як стверджує І. Б. Дутчак, багато елементів, пов'язаних із обліком нематеріальних активів, недостатньо нормативно врегульовані, тому у бухгалтерів-практиків виникають труднощі у відображенні таких об'єктів на балансі підприємства [6, с. 78]. У зв'язку з цим, О. М. Вакульчик, В. В. Фесенко та А. В. Калугіна пропонують внести зміни в П(С)БО 8 «Нематеріальні активи»: визнавати нематеріальними активами активи, строк корисного використання яких менше одного року, забезпечити можливість визнання активу нематеріальним без наявності охоронних документів на нього, а також ввести елемент нематеріальні активи до складу оборотних активів; доповнити класифікацію нематеріальних активів статтею нематеріальні активи на етапі розробки та дозволити підприємствам самостійно класифікувати дані активи на відповідні групи [1, с. 10-11]. Натомість Н. О. Голуб вказує на неповноту інформації

стосовно нематеріальних активів в Україні й закордоном, що пов'язано не лише з недоліками облікових систем комерційних організацій, але й з їхніми економічними особливостями [2]. І. М. Дмитренко, Р. О. Костирко та В. П. Бондар [5] зазначають, що істотно вищий рівень транспарентності інформації про нематеріальні активи забезпечується в разі ведення обліку і складання фінансової звітності суб'єктами господарювання відповідно до вимог МСБО та МСФЗ. Проблематику розкриття інформації (зокрема і про нематеріальні активи) у фінансовій звітності за вимогами МСФЗ досліджували Л. В. Гуцаленко та У.О. Марчук [3].

Загалом, аналіз попередніх публікацій свідчить, що облік і аналіз цифрових активів залишається вкрай складним через недосконалість міжнародних стандартів, підвищену волатильність вартості, юридичні прогалини й брак кваліфікованого персоналу. Поряд з цим, сьогодні формування і нарощення нематеріальних активів є ключовим фактором підвищення ринкової вартості підприємств та забезпечення їх сталого розвитку, а тому в контексті стрімкого розвитку цифрової економіки актуальним є питання пошуку ефективних методів оцінки, обліку та аналізу таких активів.

Метою статті є комплексне вивчення особливостей формування, оцінки, обліку та аналізу нематеріальних активів в умовах цифрової трансформації українських агропідприємств, з акцентом на внутрішньо згенеровані нематеріальні ресурси (дані, програмне забезпечення тощо), а також виявлення нормативних, методологічних і практичних викликів, що перешкоджають розкриттю інформації про такі об'єкти у фінансовій звітності.

Матеріали і методи. Дані для дослідження зібрано шляхом контент-аналізу міжнародних і національних бухгалтерських стандартів, зокрема МСБО 38 «Нематеріальні активи», НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи» та МСБО 41 «Сільське господарство» [7-9], а також публікацій вітчизняних і

зарубіжних дослідників [12-15]. Щоб оцінити тенденції використання нематеріальних активів аграрними підприємствами використано статистичні дані Державної служби статистики України [4].

Для обробки зібраних даних автори використали наступні методи теорії пізнання: теоретичне узагальнення та групування – для класифікації цифрових нематеріальних активів, визначення їх ролі в аграрному виробництві та систематизації підходів до їх обліку; методи формалізації, аналізу та синтезу – для побудови логічної моделі взаємозв'язку між цифровими технологіями, нематеріальними активами та фінансовими показниками аграрних підприємств; абстрактно-логічний метод дозволив сформулювати ключові висновки щодо викликів обліку та аналізу нематеріальних активів в умовах цифрової трансформації аграрної економіки.

Виклад основного матеріалу. В аграрному секторі нематеріальні активи відіграють критичну роль у забезпеченні довготривалої конкурентоспроможності. Агробізнес в Україні демонструє прискорене зростання вартості і привабливість для інвесторів у тих підприємствах, де встановлені права на сертифіковані сорти рослин, патенти на технології обробітку ґрунту й цифрові платформи аналітики [11]. Сучасним трендом є зміщення акценту з «основних засобів» на «основні нематеріальні цінності»: патенти на біотехнології, CRM-системи, ERP-рішення, партнерські відносини, системи управління ризиком і знаннями, електронні аудити, електронний документообіг, цифровий маркетинг тощо.

Цифровізація виробництва стала визначальним фактором продуктивності та інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств розвинених країн. Як свідчать дослідження [11; 14; 15], впровадження цифрових технологій у виробництві (смарт-системи, blockchain, аналітика Big Data, AI, дистанційні сенсорні системи)

забезпечує: зростання урожайності на 20-30 %; скорочення витрат енергії і водоресурсів на 40-60 %; підвищення якості продукції і екологічної стійкості; оптимізацію управління й фінансового контролю у реальному часі. Українські аграрні підприємства, які впровадили цифрові ERP/PMS, стрімко наростили рентабельність, розширили поле цифрової взаємодії: електронні біржі сільськогосподарської продукції, автоматизоване фінансове планування, інтеграція в агроінноваційні екосистеми.

Впродовж 2019-2024 рр. у сільському господарстві України простежується стійка тенденція до зростання інвестицій у нематеріальні активи. Загальний обсяг вкладень коливався від 1,2–1,4 млрд грн на початку періоду до майже 1,8 млрд грн у 2024 році, що свідчить про підвищення ролі нематеріальної складової у розвитку галузі (рис. 1).



Рис. 1. Обсяг капітальних інвестицій в нематеріальні активи в сільському, лісовому та рибному господарстві, 2019-2024 рр.

Джерело: розраховано авторами на основі [4]

Структурний аналіз показує, що найбільший приріст забезпечили інвестиції у програмне забезпечення та бази даних. Якщо у 2019-2020 рр. їхня частка була незначною, то починаючи з 2021 року спостерігається поступове зростання, а у 2023-2024 рр. цей напрям досягнув пікових значень (понад 300 тис. грн). Така динаміка підтверджує активні процеси

цифровізації аграрного сектору, інтеграцію сучасних ІТ-рішень у виробничі та управлінські процеси.

Водночас інвестиції у права інтелектуальної власності (комерційні позначення, об'єкти промислової власності, авторські та суміжні права, патенти, ліцензії, концесії та ін.) залишаються на низькому рівні. Після відносно вищих показників у 2019 р. відбулося поступове скорочення, і у 2024 р. вони мають мінімальне значення. Це може свідчити про недостатню увагу до правової охорони інноваційних рішень у галузі та певні бар'єри щодо комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що сьогодні для сільського господарства України основним напрямом інвестування в нематеріальні активи виступає цифрова інфраструктура, тоді як правові механізми охорони інтелектуальної власності ще не набули достатньої практичної ваги.

Щоб оцінити інвестиційну активність в аграрному секторі проаналізуємо структуру вкладень у матеріальні та нематеріальні активи. На рисунку 2 представлено розподіл інвестицій за основними категоріями у 2024 р., що дозволяє візуалізувати пріоритети капіталовкладень у галузі.

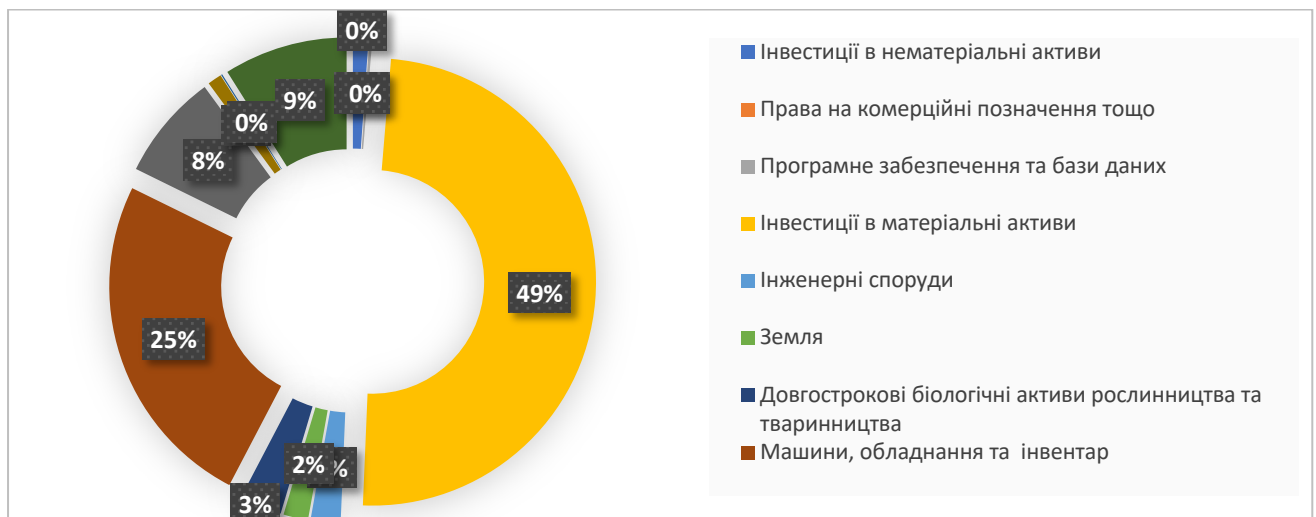


Рис. 2. Структура капітальних інвестицій галузі сільського, лісового та рибного господарств, 2024 р.

Джерело: розраховано авторами на основі [4]

Як бачимо, у 2024 р. у структурі капітальних інвестицій переважають матеріальні активи, частка яких складає 97% загального обсягу вкладень. Частка нематеріальних активів залишається незначною – лише 2%, з яких найбільше спрямовано на програмне забезпечення та бази даних. Це свідчить про поступову цифровізацію галузі, водночас правові механізми охорони інтелектуальної власності залишаються недостатньо розвиненими.

Для оцінки регіональних особливостей інвестиційної активності проаналізуємо територіальний розподіл капітальних вкладень у сільське, лісове та рибне господарство України у 2024 р. (табл. 1).

Таблиця 1

Групування областей України за обсягом капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство у 2024 році, тис. грн

№ групи	Обсяг капітальних інвестицій, млн грн	Кількість областей в групі	Області
1	122,6-1689,0	5	Херсонська, Донецька, Закарпатська, Чернівецька, Запорізька
2	1689,0-3255,4	7	Харківська, Рівненська, Івано-Франківська, Миколаївська, Волинська, Житомирська, Одеська
3	3255,4-4821,9	5	Дніпропетровська, Сумська, Кіровоградська, Київ, Львівська
4	4821,9-6388,2	3	Чернігівська, Хмельницька, Тернопільська
5	6388,2-7954,7	4	Черкаська, Вінницька, Київська, Полтавська

Джерело: розраховано авторами на основі [4]

Аналіз територіального розподілу капітальних інвестицій у сільське, лісове та рибне господарство України у 2024 р. свідчить про суттєву регіональну нерівномірність. Найнижчі обсяги вкладень зафіксовано в п'яти областях, серед яких переважають прикордонні та постраждалі від бойових дій регіони, що свідчить про обмежені можливості аграрних підприємств у цих регіонах залучати інвестиції. Натомість найвищі

показники спостерігаються у центральних областях, зокрема Черкаській, Вінницькій, Київській та Полтавській, що підтверджує їхню стабільну інфраструктурну базу, сприятливі умови для агровиробництва та активну участь у реалізації державних і міжнародних програм підтримки. Така диференціація потребує посилення регіональної інвестиційної політики, спрямованої на вирівнювання дисбалансів, стимулювання економічного відновлення у менш активних регіонах та забезпечення сталого розвитку аграрного сектору на всій території країни.

Цифрова трансформація аграрного сектору в Україні відбувається за сценарієм «легкої цифровізації», що характеризується базовим рівнем впровадження технологій та значною різницею в цифровій грамотності між різними зацікавленими сторонами. Незважаючи на це, аграрні підприємства активно інтегрують нові технології, які створюють умови для формування нових видів нематеріальних активів. До основних видів цифрових технологій в агропромисловому комплексі можна віднести:

- точне землеробство: використання геоінформаційних систем (GIS), технологій глобального позиціонування (GPS), сенсорних технологій, дронів та аналізу великих даних (Big Data);
- системи автоматизованої аналітики та планування: електронні агрохімічні паспорти полів, системи електронного обігу документації;
- інноваційні ферми: «розумні» ферми, автоматизовані мініферми;
- мобільні додатки та програмне забезпечення для відстеження та контролю вантажів, техніки, комунікації між працівниками, а також для управління фермою (наприклад, Farmbrite) [12; 14].

Цифрова трансформація аграрного сектору призводить до появи нових, критично важливих нематеріальних активів, що виходять за межі традиційних патентів на селекційні досягнення та торгових марок. До них доцільно віднести [10; 13; 15]:

- програмне забезпечення як придбане, так і створене на замовлення, на яке передаються виключні майнові права, серед них вебсайти, бази даних та спеціалізовані системи управління фермами;
- об'єкти права інтелектуальної власності: патенти на винаходи (наприклад нові сорти рослин, методи захисту, модифікації), ліцензії на технології, ноу-хау та права користування природними ресурсами;
- бази даних: величезні масиви даних, що збираються в процесі точного землеробства, включаючи інформацію про ґрунт, погодні умови, врожайність, використання добрив, а також дані отримані від клієнтів;

Ці нові активи дозволяють аграрним підприємствам зберігати високу конкурентоспроможність та нарощувати обсяги виробництва. Проте, їх класифікація як нематеріальних активів є неоднозначною та пов'язана з низкою суттєвих проблем. Серед ключових викликів можна виокремити:

- неможливість ідентифікації та вимірювання: часто дані не можуть бути відокремлені від інших нематеріальних активів або операційних процесів. Визначення їхньої первісної вартості є вкрай складним, особливо для внутрішньо згенерованих даних;
- правова невизначеність: юридичний статус власності на дані є неоднозначним і часто не захищений формальними правами, як це відбувається з інтелектуальною власністю, якщо вони не інкапсульовані в програмне забезпечення.

Вказані проблеми призводять до того, що внутрішньо згенеровані дані, які є критично важливими для агротехнологічних стартапів та підприємств, не відображаються у фінансових звітах [10]. Це створює так званий «невидимий» капітал, який не враховується інвесторами та аналітиками при оцінці реальної вартості підприємства. Як наслідок, фінансова звітність складена за чинними стандартами є надмірно консервативною, а тому потребує уточнення.

МСБО 38 [8] встановлює жорсткі критерії для капіталізації витрат на внутрішнє створення нематеріальних активів. Цей процес розділено на дві стадії: дослідження та розробка.

На стадії дослідження підприємство не може продемонструвати існування нематеріального активу, що принесе майбутні економічні вигоди. Відповідно, всі витрати, понесені на стадії досліджень (наприклад, здобуття нових знань, пошук альтернативних матеріалів), визнаються витратами того періоду в якому вони виникли.

На стадії розробки підприємство може ідентифікувати нематеріальний актив та продемонструвати, що він принесе майбутні економічні вигоди. Витрати на розробку можуть бути капіталізовані, якщо одночасно виконуються шість умов, серед яких: технічна здійсненність, намір завершити розробку, наявність ресурсів, здатність використовувати або продати актив, очікуваний спосіб отримання вигод та можливість достовірно оцінити витрати.

Ця дихотомія між «дослідженням» та «розробкою» є особливо проблематичною для агротехнологічних стартапів, де інноваційні процеси є циклічними, а витрати на розробку не можуть бути чітко відокремлені від загальних адміністративних або дослідницьких витрат (табл. 2). Це призводить до високого ризику некоректного визнання або передчасного списання активів, що спотворює фінансову інформацію.

Таблиця 2

Критерії визнання та обліку внутрішньо створених нематеріальних активів за МСБО 38

Стадія	Приклади діяльності	Визнання витрат
Дослідження	Здобуття нових знань; пошук та оцінка застосувань результатів досліджень; пошук альтернативних матеріалів, пристроїв	Витрати періоду в момент їх виникнення

Розробка	Проектування та тестування прототипів; розробка інструментів, форм, штампів з новою технологією	Капіталізація (визнання НМА) за умови одночасного виконання шести критеріїв
----------	---	---

Джерело: складено авторами на основі [8]

Для подолання проблеми некоректного визнання та списання нематеріальних активів, особливо в інноваційних програмах, аграрним підприємствам необхідно посилювати внутрішній документальний супровід та адаптувати облікові процедури. Автоматизація обліку через спеціалізоване програмне забезпечення, що відповідає потребам контролю, планування та прогнозування, є найбільш ефективним рішенням. Однак, вдосконалення внутрішніх процесів є необхідним, але недостатнім. Допоки стандарти (МСБО 38 та НП(С)БО 8) залишаються незмінними, внутрішні покращення не можуть повністю вирішити проблему відображення різних типів об'єктів нематеріальних активів у фінансовій звітності. Це вимагає ширшої дискусії та співпраці між бухгалтерами, аудиторами та експертами галузі.

Також залишається невирішеним питання оцінки нематеріальних активів. Нематеріальний характер цих активів ускладнює оцінку їх вартості за допомогою традиційних фінансових показників, які базуються на матеріальних, вимірюваних активах. На відміну від фізичної власності або обладнання, нематеріальні активи часто не мають чіткої або стандартизованої ринкової вартості, а їхня вартість може коливатися залежно від зовнішніх факторів, таких як зміни в технології, ринкові тенденції або настрої споживачів [14]. Наприклад, права інтелектуальної власності можуть мати високу вартість, коли підприємства активно їх використовуює, але ця вартість може знизитися, якщо ринок продукту або послуги, пов'язаних з інтелектуальною власністю, зміниться. В аграрному секторі це особливо актуально, адже значна частина нематеріальних

активів має форму інтелектуальної власності на селекційні досягнення, патентів на агротехнології, цифрових систем управління фермою або агроплатформ для моніторингу земельних ресурсів. Їх вартість суттєво залежить від погодних ризиків, коливань цін на аграрну продукцію та технологічних оновлень. Для аграрних компаній бренд часто пов'язаний із якістю, екологічністю та походженням продукції (наприклад, органічна ферма, локальний виробник), тому оцінка його вартості включає не лише маркетингову складову, але й соціальну довіру до сталих аграрних практик.

Більше того, нематеріальні активи в цифровій економіці часто пов'язані з майбутнім зростанням та інноваціями, які за своєю природою є невизначеними. Традиційні моделі оцінки, зокрема підходи, що базуються на вартості та ринковій вартості, не можуть впоратися з орієнтованим на майбутнє характером цифрових активів [14]. Метод, заснований на доходах, який передбачає оцінку майбутніх грошових потоків, може бути адаптований для оцінки нематеріальних активів, таких як інтелектуальна власність або цифрові платформи, але припущення, що лежать в основі цих прогнозів, часто є дуже спекулятивними і важко обґрунтованими [12]. Прогнозування майбутньої ефективності нематеріальних активів є невизначеним через швидкі технологічні зміни, зміни в поведінці споживачів та регуляторні виклики. Наприклад, на вартість цифрової платформи можуть суттєво вплинути зміни в законах про конфіденційність або випуск конкурентом кращого продукту. В агробізнесі до таких платформ належать системи дистанційного моніторингу посівів, обліку земельних ділянок, платформи управління агровиробництвом або маркетплейси для збуту сільськогосподарської продукції. Їхня вартість зростає зі збільшенням кількості користувачів – фермерів, логістичних компаній, постачальників і покупців. У таких випадках традиційні моделі, що базуються на історичних даних або

порівнянних ринкових операціях, можуть не повністю відображати ризики та невизначеності пов'язані з оцінкою нематеріальних активів.

Інтеграція альтернативних джерел даних, зокрема агрометеорологічних показників, супутникових знімків та ринкових даних про ціни на зерно, може надати додаткову інформацію про вартість нематеріальних активів. Наприклад, аналітика соціальних мереж може бути використана для оцінки сприйняття бренду агропродукції, а дані про відвідуваність веб-сайтів та залученість користувачів можуть допомогти оцінити потенціал цифрових платформ [15]. Моделі машинного навчання можуть бути використані для обробки цих даних та виявлення закономірностей, що вказують на майбутню вартість. Ці досягнення не тільки зроблять оцінку більш точною, але й прозорою, оскільки вона буде базуватися на даних, що надходять у режимі реального часу, а не на історичних даних або суб'єктивних припущеннях.

Ключову роль у концептуальному розвитку оцінки нематеріальних активів відіграють аналіз даних і машинне навчання. З появою великих даних підприємства мають доступ до величезних обсягів інформації про своїх клієнтів, операції та ринкові умови, які можна використовувати для отримання більш глибокого розуміння вартості нематеріальних активів [13]. Прогнозне моделювання, що базується на машинному навчанні, дозволяє аналізувати історичні дані для прогнозування майбутніх тенденцій та потенційних ризиків, забезпечуючи більш динамічний та перспективний погляд на вартість активу. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть аналізувати моделі поведінки клієнтів та прогнозувати майбутні звички покупців, таким чином надаючи більш точне уявлення про майбутню вартість відносин з клієнтами або капітал бренду. Штучний інтелект ще більше покращує ці процеси, обробляючи неструктуровані дані, такі як взаємодії в соціальних мережах, онлайн-відгуки та відгуки клієнтів, у практичні висновки, які можуть бути

використані для оцінки активів [15]. Використання цих технологій дозволяє підприємствам створювати більш детальну та прогнозну оцінку своїх нематеріальних активів, виходячи за межі історичних або статичних моделей, які часто не відображають справжній потенціал активів.

Традиційний підхід до оцінки активів в основному спирався на фінансові показники, такі як дохід або прибуток, які добре працюють для матеріальних активів, але менш ефективні при оцінці нематеріальних активів. Щоб подолати це обмеження, необхідний багатовимірний підхід до оцінки, який поєднує фінансові та нефінансові показники. Фінансові показники, такі як моделі дисконтованого грошового потоку або підходи, засновані на доходах, все ще є актуальними, але їх необхідно доповнити якісними факторами, що відображають унікальний характер нематеріальних активів [12]. Нефінансові показники можуть включати аналіз настроїв споживачів, охоплення соціальних мереж або вплив даних про клієнтів на майбутні продажі. Наприклад, цінність даних про клієнтів полягає не тільки в їхній поточній грошовій вартості, але й у їхньому потенціалі для надання більш персоналізованих послуг, інноваційних продуктів або цільових маркетингових заходів. Аналогічно, капітал бренду можна оцінити не лише за даними про продажі, але й за допомогою вимірювання довіри споживачів, впізнаваності бренду та лояльності – факторів, які важко розкрити у традиційних фінансових звітах. Такий багатовимірний підхід забезпечить більш цілісний погляд на нематеріальні активи підприємств, охоплюючи як їхню поточну вартість, так і майбутній потенціал.

Окрім інтеграції фінансових та нефінансових показників, все більшого значення набуває врахування регуляторних аспектів та аспектів сталого розвитку при оцінці нематеріальних активів. У міру розвитку технологій управління цифровими правами та законодавства про інтелектуальну власність, захист та управління нематеріальними активами

підпадають під дію мінливих нормативних вимог, які необхідно враховувати при їх оцінці. Наприклад, закони про конфіденційність даних, такі як Загальний регламент про захист даних Європейського Союзу, встановлюють суворий контроль за збором та використанням персональних даних, що може безпосередньо впливати на вартість даних клієнтів як активу [14]. У цьому контексті стає надзвичайно важливим включення факторів дотримання нормативних вимог та управління ризиками до моделей оцінки. Питання сталого розвитку, які стають центральними для корпоративного управління, також відіграють роль в оцінці нематеріальних активів.

Практики сталого розвитку або цифрові платформи, що зосереджуються на екологічних, соціальних та управлінських факторах, можуть мати значну цінність в сучасній економіці. Зростаюча перевага споживачів до етично свідомих підприємств додає ще один рівень до оцінки нематеріальних активів. Наприклад, на вартість бренду в цифрову епоху може впливати не тільки його присутність на ринку, але й репутація щодо сталого розвитку та соціальної відповідальності [12]. Включення цих аспектів до систем оцінки активів забезпечує комплексну оцінку нематеріальних активів з урахуванням факторів, що виходять за межі суто фінансової віддачі.

Завдяки підвищенню точності показників фінансової звітності шляхом включення даних про нематеріальні активи до процесу оцінки, інвестори отримують більш повне уявлення про справжню вартість суб'єктів господарювання. Це особливо важливо в час, коли динамка ринку швидко змінюється, а активи підприємств стають все більш цифровими за своєю природою [15]. Незалежно від того, чи йдеться про код програмного забезпечення чи дані про клієнтів роздрібної торгівлі, нематеріальні активи часто є ключем до конкурентної переваги підприємства та його майбутньої прибутковості. Застосовуючи рамки, які

краще відображають ці активи, підприємства можуть ефективніше демонструвати свою цінність зацікавленим сторонам, а інвестори можуть приймати більш обґрунтовані рішення щодо розподілу ресурсів [13]. Крім того, застосовуючи динамічні підходи, засновані на даних, підприємства можуть приймати кращі стратегічні рішення на основі більш точного розуміння своїх нематеріальних активів, наприклад, визначаючи сфери для інвестицій, придбань або розширення ринку.

Перехід до цифрової економіки, де визначальна роль відводиться нематеріальним активам, вимагає, щоб бухгалтерські стандарти еволюціонували. Лише повноцінне визнання (капіталізація) внутрішньо згенерованих нематеріальних активів на балансі дозволить інноваційним аграрним підприємствам адекватно відображати їхню реальну вартість у фінансових звітах. Це може бути досягнуто шляхом перегляду критеріїв стадії розробки або впровадження нових правил для визнання та оцінки даних. Такі заходи дозволять підвищити прозорість управління, а отже і підвищать інвестиційну привабливість аграрного бізнесу.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Цифрова трансформація аграрного сектору неминуче призводить до зростання ролі нематеріальних активів, які стають ключовими драйвером підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Однак, існуючі облікові практики не відповідають викликам, що пов'язані із визнанням, оцінкою і відображенням об'єктів інтелектуальної власності на рахунках та у фінансовій звітності.

Аналіз поточних облікових практик щодо нематеріальних активів аграрного сектору дозволив виокремити низку ключових проблем. Зокрема, жорсткі критерії визнання згідно з МСБО 38 призводять до того, що значна частина витрат на внутрішньо створені нематеріальні активи, особливо дані та програмне забезпечення, списується на поточні витрати, що спотворює реальну оцінку вартості інноваційних аграрних

підприємств. Відтак підприємствам слід вдосконалювати внутрішні системи обліку, розробляти спеціалізоване програмне забезпечення для контролю нематеріальних активів та інтегрувати нефінансові показники у систему управлінського обліку. Натомість регуляторні органи повинні впроваджувати більш гнучкі правила визнання внутрішньо згенерованих нематеріальних активів, що відповідає вимогам і тенденціям розвитку цифрової економіки.

В цілях аналізу вартості та потенціалу нематеріальної складової капіталу аграрних підприємств фінансові аналітики можуть використовувати інтегровані моделі оцінки (реалізовані з використанням інструментів Big Data та AI), які враховують як фінансові, так і нефінансові дані.

Проблематика виявлення та виміру впливу нематеріальних активів на фінансові показники аграрних підприємств в умовах цифрової економіки визначає напрямки для подальших досліджень.

Література

1. Вакульчик О. М., Фесенко В. В., Калугіна А. В. Визнання нематеріальних активів підприємства відповідно до міжнародних та національних стандартів обліку. *Облік і фінанси*. 2019. № 3(85). С. 5-11. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3\(85\)-5-11](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3(85)-5-11)
2. Голуб Н. О. Нематеріальні активи: значення та облік. *Інфраструктура ринку*. 2018. № 17. С. 437-440. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/72.pdf (дата звернення: 01.10.2025).
3. Гуцаленко Л. В., Марчук У. О. Фінансова звітність за МСФЗ: вимоги та реалії впровадження. *Економіка АПК*. 2019. № 6. С. 36-44. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906036>
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 01.10.2025).

5. Дмитренко І. М., Костирко Р. О., Бондар В. П. Методологічні засади обліку нематеріальних активів з погляду національних та міжнародних стандартів. *Статистика України*. 2018. № 4. С. 111-120. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.4\(83\)2018.04.13](https://doi.org/10.31767/su.4(83)2018.04.13)

6. Дутчак І. Б. Критерії визнання нематеріальних активів на балансі підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. Вип. 27(7). С. 78-84. DOI: <https://doi.org/10.15421/40270714>

7. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text (дата звернення: 01.10.2025).

8. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 41 «Сільське господарство». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-41_ukr_2016.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99> (дата звернення: 01.10.2025).

10. Негода Ю. В., Воляк Л. Р. Вплив оцінки нематеріальних активів надостовірність облікової інформації аграрних підприємств в умовах глобалізації. *Агросвіт*. 2025. № 10. С. 42-50. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.10.42>

11. Чуб Ю. В., Ткаль Я. С. Система управління нематеріальними активами підприємств АПК. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва*. 2017. URL: <https://surl.li/qiopfy> (дата звернення: 01.10.2025).

12. Asiimwe M. M. Towards an integration of socio-technical transitions and the Fourth Industrial Revolution: Doctoral dissertation. Stellenbosch: Stellenbosch University, 2022. URL:

<https://scholar.sun.ac.za/server/api/core/bitstreams/d5afbb7e-f05a-4e47-aae5-6ea520f736bd/content> (дата звернення: 01.10.2025).

13. Chen X. The role of modern agricultural technologies in improving agricultural productivity and land use efficiency. *Frontiers in Plant Science*. 2025. Vol. 16. 1675657. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpls.2025.1675657>

14. Huyen N. T. T., Thanh T. T., Ha L. T. Digital integration toward smart and sustainable agriculture in the European region. *Digital Business*. 2025. Vol. 5, Iss. 2. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.digbus.2025.100152>

15. Okorie O., Russell J., Cherrington R., Fisher O., Charnley F. Digital transformation and the circular economy: Creating a competitive advantage from the transition towards Net Zero Manufacturing. *Resources, Conservation and Recycling*. 2023. Vol. 189. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2022.106756>

References

1. Vakulchyk, O. M., Fesenko, V. V., & Kaluhina, A. V. (2019). Vyznannia nematerialnykh aktyviv pidpriemstva vidpovidno do mizhnarodnykh ta natsionalnykh standartiv obliku [Recognition of Intangible Assets according to the International and National Accounting Standards]. *Oblik i finansi*, No. 3(85), pp. 5-11. DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3\(85\)-5-11](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-3(85)-5-11) [in Ukrainian].

2. Holub, N. O. (2018). Nematerialni aktyvy: znachennia ta oblik [Intangible assets: value and accounting]. *Infrastruktura rynku*, No. 17, pp. 437-440. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2018/17_2018_ukr/72.pdf [in Ukrainian].

3. Hutsalenko, L. V., & Marchuk, U. O. (2019). Finansova zvitnist za MSFZ: vymohy ta realii vprovadzhennia [Financial statements according to the International Financial Reporting Standards: requirements and realities of

implementation]. *Ekonomika APK*, No. 6, pp. 36-44. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201906036>

4. State Statistics Service of Ukraine. (n. d.). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

5. Dmytrenko, I. M., Kostyrko, R. O., & Bondar, V. P. (2018). Metodolohichni zasady obliku nematerialnykh aktyviv z pohliadu natsionalnykh ta mizhnarodnykh standartiv [Methodological Principles of the Accounting for Intangible Assets from the View of National and International Standards]. *Statystyka Ukrainy*, No. 4, pp. 111-120. DOI: [https://doi.org/10.31767/su.4\(83\)2018.04.13](https://doi.org/10.31767/su.4(83)2018.04.13) [in Ukrainian].

6. Dutchak, I. B. (2017). Kryterii vyznannia nematerialnykh aktyviv na balansy pidpryemstva [Criteria for recognition of intangible assets on balance statement]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, Vol. 27(7), pp. 78-84. DOI: <https://doi.org/10.15421/40270714> [in Ukrainian].

7. IAS 38 Intangible Assets. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_050#Text [in Ukrainian].

8. IAS 41 Agriculture. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-41_ukr_2016.pdf [in Ukrainian].

9. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 8 «Nematerialni aktyvy» [National Accounting Standard 8 "Intangible Assets"]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-99> [in Ukrainian].

10. Nehoda, Yu. V., & Voliak, L. R. (2025). Vplyv otsinky nematerialnykh aktyviv nadostovirnist oblikovoi informatsii ahrarnykh pidpryemstv v umovakh hlobalizatsii [The impact of intangible assets valuation on the reliability of accounting information of agricultural enterprises in the context of globalisation]. *Ahrosvit*, No.10, pp. 42-50. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.10.42> [in Ukrainian].

11. Chub, Yu. V., & Tkal, Ya. S. (2017). Systema upravlinnia nematerialnymi aktyvamy pidpryemstv APK [Intangible Asset Management

System of Agricultural and Industrial Complex Enterprises]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V. V. Dokuchaieva*. URL: <https://surl.li/qiopfy> [in Ukrainian].

12. Asiimwe, M. M. (2022). Towards an integration of socio-technical transitions and the Fourth Industrial Revolution (Doctoral dissertation, Stellenbosch: Stellenbosch University). URL: <https://scholar.sun.ac.za/server/api/core/bitstreams/d5afbb7e-f05a-4e47-aae5-6ea520f736bd/content>

13. Chen, X. (2025). The role of modern agricultural technologies in improving agricultural productivity and land use efficiency. *Frontiers in Plant Science*, Vol. 16, 1675657. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpls.2025.1675657>

14. Huyen, N. T. T., Thanh, T. T., & Ha, L. T. (2025). Digital integration toward smart and sustainable agriculture in the European region. *Digital Business*, Vol. 5(2), 100152. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.digbus.2025.100152>

15. Okorie, O., Russell, J., Cherrington, R., Fisher, O., & Charnley, F. (2023). Digital transformation and the circular economy: Creating a competitive advantage from the transition towards Net Zero Manufacturing. *Resources, Conservation and Recycling*, Vol. 189, 106756. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.resconrec.2022.106756>